

A házasságon kívül született gyermek, mint csecsemővédő probléma

ELŐADTA SZOKOLAY LEÓ

A téma nem öleli fel a házasságonkívüli gyermek problémáját a maga teljességében, amelynek nemcsak külföldön, hanem nálunk is, az utolsó félszázad alatt óriási irodalma keletkezett. Előadásomnak a házasságonkívüli gyermekkel tisztán csecsemővédelmi szempontból kell foglalkoznia. Természetesen hivatásomból folyóan a csecsemővédelmi szempontot is csak szociális jogi oldaláról lesz módom megvilágítani és a szociálhigiénés vonatkozásokat ilyen irányú ismereteim hiányában mellőznöm kell.

Előadásom anyagát a következőképp tagolom. Mindenekelőtt tisztázom a házasságonkívüli gyermek fogalmát. Majd ismertetem a házasságonkívüli gyermek jogállását. Ezután a statisztika tükrében szeretném érzékeltetni a probléma jelentőségét. A házasságonkívüli gyermekek hátrányosabb jogi, gazdasági és szociális helyzetének, valamint az ebből folyó feltűnően magas csecsemőhalálzásnak rövid ismertetését követően szólok a védelem céljáról, irányáról, a házasságonkívüli gyermekek különböző kategóriáiról, az alkalmazott módszerekről s végül a védelemnek, segítségnek még szükségesnek, célszerűnek látszó eszközeiről.

I. A házasságonkívüli gyermek jogi fogalma. Ez a fogalom argumentum a contrario-val leszűrhető abból a jogszabályból, amellyel a bírói gyakorlat s vele egyezően, a Magánjogi Törvénykönyv javaslatának 178. §-a a törvényes gyermek jogi fogalmát meghatározza. E szerint a feleségnek a házasság fennállása alatt, vagy megszűnte után 302 nap eltelte előtt született gyermeke törvényes gyermek.

A magyar magánjog tehát a gyermekek érdekében igen gavallérosan szélesebb körű vélelmet állapít meg a törvényes születés mellett, mint az a mindennapi életfelfogásnak megfelel. Így jogilag törvényesnek kell tekinteni azt a gyermeket is, aki az özvegy nőnek férje halála után közvetlenül kezdett házasságonkívüli viszonyából, de a férj halálát követő 10 hónapon belül született. Jogilag törvényes az a gyermek is, aki a férjétől különélő nőnek mással fennálló együttéléséből, törvénytelen viszonyából származik s e tekintetben a vélelmet – perenkívül – nem dönti meg az a tény sem., hogy a férj a gyermek fogamzása idején távol, pl. Amerikában vagy hadifogságban volt.

Egyszerű asszonyok igazságérzéke és szégyenérzete gyakran arra indítja őket, hogy a fentemlített két példának megfelelő gyermeket törvénytelennek jelentsék be és evégből rövid ideje tartó özvegyiségüket vagy férjezett állapotukat igyekeznek az anyakönyvvezető előtt elhallgatni s a gyermeket az ő leánykori nevükre anyakönyveztetni. Olykor maga a természetes atya is együtt megy el az anyával, azért, hogy a gyermeket magáénak elismerje és bejelentse, hogy azt szeretné „a nevére íratni.” Az egyszerű gondolkodású

szülők nehezen értik meg a mesterkélt jogi okoskodást és fejcsóválva veszik tudomásul, hogy a gyermek apjának beírják azt a férfit, aki már 10 éve Amerikába ment ki, tehát a józan ész szerint nem lehet a gyermek apja és beírják őt az anyakönyvbe, jöllehet az anya meg a vele élő vérszerinti apa nyíltan megmondják, hogy ők nemzették a gyermeket.

Mindebből az következik, hogy a magyar jog szerint házasságonkívüli gyermeknek azt kell tekinteni, akinek anyja a gyermeknek jogi értelemben vett fogamzásakor vagy születése időpontjában nem volt senkivel jogilag fennálló házasságban. Ezenfelül házasságonkívülinek minősül át az a gyermek, akit a jogi vélelem szerint törvényesnek anyakönyveztek, de akit utóbb per útján törvénytelenítettek.

// *A házasságonkívüli gy ennek jogállása.* Az Országbirói Értekezlet után, de különösen a Kúriának 79. sz. teljes ülési határozata óta a törvénytelen gyermek jogállása a korábbi helyzethez képest jelentékenyen javult.

A házasságonkívüli gyermek anyjának leánykori vezetéknevét viseli; csak anyjával és anyjának vérrokonaival van jogi rokonságban; törvényes öröklési jog csak anyja után és anyjának vérrokonai után illeti meg, ez azonban abban az esetben is, ha anyjának törvényes leszármazol is vannak. A házasságonkívüli gyermek anyjának állampolgárságát és vallását követi és azt a községi illetőséget nyeri el, amely az ő születése idején az anyát illette, de az anya községi illetőségének változása a gyermek illetőségét nem érinti.

Az önjogú anya házasságonkívüli gyermekének természetes és törvényes gyámja. Más rokont (pl. anyai nagyatyát, nagybátyát) nem illet meg a törvényes gyámság.

A természetes atyának semmi joga nincs a gyermekkel szemben. Nincs joga ahhoz sem, hogy gyermekét magánál tartsa, meglátogassa, nevelésébe beleszóljon, hacsak az anya ahhoz hozzá nem járul.

Azt a természetes atyát, aki a 7 éven aluli házasságonkívüli fiúgyermekét magáénak elismerte, az a jog illeti meg, hogy ezt a fiút az elismerést követő 6 hónapon belül a saját vallására viheti át, ha az a bevett vagy elismert vallások közé tartozik.

A természetes atyát egyetlen jogi kötelezettség terheli, az., hogy a gyermekért tartásdíjat fizessen. Ezen felül még a gyermek temetési költsége is a természetes atya terhe.

III. A statisztika tükré plasztikusan mutatja a probléma jelentőségét.

Törvénytelen születések abszolút száma és az összes születésekhez viszonyított arányszáma Magyarországon.

Év	Születések összes száma	Ebből törvénytelen	%
1911.	638.082	60.341	9.46
1912.	665.093	62.228	9.35
1913.	640.566	59.103	9.2
1914.	648.865	56.053	8.6
1915.	454.630	44.162	9.7
1916.	320.886	32.037	10.0
1917.	303.583	33.341	11.0
1918.	288.106	34.379	11.9
1919.	230.591	18.558	8.1
1920.	265.513	21.572	8.1
1921.	261.999	19.580	7.5
1922.	255.863	18.877	7.4
1923.	245.550	18.264	7.4
1924.	228.054	17.356	7.6

Év	Születések összes száma	Ebből törvénytelen	%
1925.	242.136	19.794	8.2
1926.	236.287	20.083	8.5
1927.	227.788	19.138	8.5
1928.	231.315	19.419	8.4
1929.	221.739	19.483	8.8
1930.	226.153	20.389	9.0
1931.	212.902	19.894	9.3
1932.	211.533	20.255	9.6
1933.	199.574	19.309	9.7
1934.	199.994	19.068	9.5
1935.	194.896	17.673	9.1
1936.	188.679	16.486	8.7
1937.	187.631	15.970	8.5

Ebből az összeállításból az tűnik ki, hogy hazánkban az utolsó 3 évtizedben a házasságonkívüli születések országos arányszáma a 7.4% és a 11.9% között ingadozott, tehát megállapíthatjuk, hogy az országos átlag nálunk is, a kontinens legtöbb államához hasonlóan, 10% körül van.

Törvényes és törvénytelen születések Budapesten.

Év	Törvényes	Törvénytelen	Együtt	%
1917.	10.704	3.995	14.699	27.2
1918.	10.809	3.959	14.768	26.8
1919.	15.578	3.910	19.488	20.1
1920.	17.298	3.770	21.068	17.9
1921.	15.977	3.650	19.627	18.6
1922.	15.215	3.526	18.741	18.8
1923.	13.838	3.321	17.159	19.3
1924.	13.180	3.104	16.284	19.1
1925.	13.909	3.421	17.330	19.7
1926.	13.429	3.338	16.767	19.9
1927.	12.770	3.039	15.809	19.2
1928.	13.387	3.290	17.137	19.2
1929.	13.320	3.348	16.668	20.1
1930.	13.446	3.257	16.723	19.5
1931.	13.216	3.271	16.487	19.8
1932.	12.853	3.142	15.995	19.6
1933.	12.181	3.021	15.202	19.9
1934.	12.864	2.950	15.814	18.7
1935.	13.041	2.643	15.684	16.9
1936.	13.640	2.539	16.179	15.7
1937.	13.638	2.376	16.014	14.8

Ez az összeállítás azt mutatja, hogy a fővárosban, mint általában a nagyobb városokban és az ipari központokban, a házasságonkívüli születések arányszáma az országos átlagot jóval meghaladja, sőt rendszerint annak kétszeresét teszi ki.

A statisztika tükréből szemünkbe tűnik az, hogy hazánkban országos átlagban a megszületett gyermekek 1/10 része, a fővárosban pedig közel % része törvénytelen. Az egész országban évenként kereken 16.000, a fővárosban pedig kereken 2.500 házasságonkívüli születés van.

ságonkívüli csecsemő születésére lehet számítani. Tehát mind az abszolút számokból, mind a százalékszámokból nyilvánvaló, hogy mennyiségileg is igen jelentős szociális védelmi problémával állunk szemben.

A törvényes és törvénytelen csecsemőhalálozás összehasonlítása Budapesten.

Év	Törvényes csecsemők	Törvénytelen halálozása
1926.	9·1	20·9
1927.	10·4	23·9
1928.	8·8	19·9
1929.	10·6	25·7
1930.	9·3	19·8
1931.	10·2	23·1
1932.	13·2	28·3
1933.	9·7	25·2
1934.	9·7	19·5
1935.	9·9	22·1
1936.	8·4	19·9
1937.	9·5	20·9

IV. A házasságonkívüli gyermek hátrányosabb gazdasági és szociális helyzete. Ez egyrészt annak, a törvényes gyermekével szemben hátrányosabb jogállásnak a következménye, melyet előbb már ismertettem, másrészt pedig annak a tényleges állapotnak a folyománya, hogy a házasságonkívüli gyermekek nagyrésze még formailag sem a normális családnak megfelelő környezetben él.

A hátrányosabb jogállásnak megfelelő bírói gyakorlat szerint a törvénytelen gyermek tartásdíjának nagysága az anya társadalmi helyzetétől és a természetes atya anyagi viszonyaitól függ, tehát a természetes atya társadalmi helyzetét nem lehet figyelembe venni.

Ennek következtében állapítanak meg főként vidéken járásbíróóságaink olyan szegényletes alacsony tartásdíjat (havi 5-8 pengőt), amelyből, a szerencsétlen csecsemőnek vagy kisgyermeknek csak igen nyomorúságos tartása biztosítható.

A törvénytelen gyermekek túlnyomó többségének ezt a hátrányos gazdasági helyzetét korántsem egyensúlyozza ki az a néhány feltűnő eset, amikor a Kúria vagyonos és rendszerint öregedő vélelmezett természetes atyák terhére havi 100 pengő tartásdíjat is megállapít, ami nyilván meghaladja még a magasabb társadalmi színvonalon lévő anyák csecsemőjének eltartási költségeit is.

A házasságonkívüli gyermekek jelentékeny száma, – épen a tartásdíj hiánya vagy elégtelensége vagy az anya nyomora, betegsége, munkanélkülisége stb. miatt – az állami gyermekmenhelyek gondozásába jut. Azonban a menhelyi nevelőszülők nagyrésze a szegény falusi néprétegből kerül ki, igen nehéz anyagi helyzetben van, a menhelyi gondozási díj pedig más államok hasonló szolgáltatásaihoz viszonyítva, igen csekély (havi 4-10 P), amiből magából a kis gyermeknek csak szűkös ellátása biztosítható. Természetszerűen vannak dicséretes kivételek a nevelőszülők között, akik a magukéból is szeretettel áldoznak az elvállalt menhelyi gyermekre. Ezeknek a kivételeknek számát jelentékenyen lehetne fokozni legalább egy emberöltőn át kifejtett céltudatos állampolgári neveléssel.

A hátrányos szociális helyzet az akut veszélyeztetettségig fokozódik azoknál a házasságonkívüli gyermekeknél, akik egyáltalán nem várt és így nem szívesen látott jövevények anyjuk szemében, mert anyjukra nézve – annak foglalkozása, társadalmi helyzete miatt, – szégyent, terhet jelentenek.

V. *A védelem célja, iránya.* A szociális gondolat térhódításával párhuzamosan javult a házasságon kívül született gyermekek jogállása és természetesen a védelem célkitűzése a házasságon kívül született gyermek jogállásának, szociális és gazdasági helyzetének további javítása lett.

A jogilag törvénytelen gyermek az élettannak a törvényei szerint ugyanúgy jön a világra, mint a jogilag törvényes. Ha ehhez még hozzátesszük azt, hogy az ártatlan gyermekekre minő megbélyegző, illogikus és igazságtalan a megkülönböztetés, – önként kibontakozik előttünk a védelem irányának elméleti célpontja: a teljes egyenlősítés.

Ha azonban alaposan szembenézünk ezzel a kényes problémával, arra a megállapításra jutunk, hogy a teljes, a százszázalékos egyenlősítés csak akkor következne be, ha minden gyermeket – házasságból, házasságon kívül születettet egyaránt – nem az apjáról, hanem csak az anyjáról neveznénk el s így anyakönyveztetnénk.

Azt hiszem, nem sok szót kell vesztegetnem arra, hogy ez a fantasztikus megoldás a gyakorlatban meg nem valósítható. Ebből viszont az következik, hogy a törvénytelen gyermeknek a törvényessel való *teljes* egyenlősítése az utópiák világába tartozik.

A házasságonkívüli gyermek jogállásának javítása tekintetében legmesszebb ment el az 1915. évi norvég törvény, amely szerint az anyának a gyermek születése előtt 3 hónappal tett egyszerű perenkívüli bejelentése a természetes apa személyére vonatkozóan az atyaság vélelmét állapítja meg. Ugyanis ha az illető férfi az erre vonatkozó értesítés után egy napon belül nem vonja kétségbe apaságát, őt a gyermek atyjának tekintik. Az atya tiltakozása esetén azonban a pert le kell folytatni.

Ennek az előadásnak a keretében nincs módom a külföldi jogok idevágó rendelkezéseinek ismertetésére, csak általános tájékoztatásképpen annyit említek meg, hogy az európai jogrendszerek e tekintetben nagyjában két csoportra oszthatók: a latin és germán rendszerre. A latin (francia, olasz, spanyol) álláspont az elismerési rendszer alapján áll, amelynek a lényege az, hogy ha a természetes atya elismeri a gyermeket, ezzel a gyermek megkapja atya nevét és atyjával szemben tartási, valamint öröklési igényhez jut. Ez a rendszer századokon át nem engedte meg az atyaságnak kutatását. (La recherche de la paternité est interdite.) A XX. század elejétől fogva azonban ezt az elvet áttörték és bizonyos esetekben a francia, valamint az olasz jog is lehetővé teszi az ú. n. apasági pert.

A germán rendszer (német, osztrák, skandináv jogok) az apaságnak per útján való megállapítására tág teret enged.

Hazai jogunk is inkább a germán rendszer csoportjába sorozható, mert az apaság elismeréséhez a gyermek tartási igényének kétségtelenné válásán felül – a *fiúgyermek* vallását érintő kivételtől eltekintve – semmi jogkövetkezményt nem fűz. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a magyar bírói gyakorlatban tulajdonképpen nem atyasági perek folynak, amelyek kétségtelenül megállapítanak az illető férfi vérszerinti apaságát, hanem a törvénytelen gyermek tartása iránt folyó perekben a bíróság csupán az ú. n. vélelmezett természetes atya személyének megállapítására szorítkozik, vagyis megelégszik annak a bizonyításával, hogy az illető férfi a jogi vélelem szerint – amely a biológiai állásponttól eltér – „lehet” a gyermek természetes atya. A magyar bírói gyakorlat ezekben a tartási perekben a többekkel való közösülés kifogását (*exceptio plurium concu-*

bentium) nem engedi meg s az ú. n. vércsoport-azonosságra alapított bizonyításnak sem ad helyt. Ennek folytán a tartási perek meglehetősen könnyűek s a törvénytelen gyermek hamar hozzájut a részére tartásdíjat megállapító ítélethez, de viszont ez az ítélet nem állapítja meg, hogy a tartásdíjfizetésre kötelezett férfi az ő természetes atyja s az ítélet a gyermek születési anyakönyvében semmi feljegyzés alapjául nem szolgál.

Visszatérve a védelem problémájához, kérdés már most, hogy meddig mehetünk a házasságonkívüli gyermek jogállásának javításában?

Nézetem szerint ebben az irányban elmehetünk addig, amíg ez a védelem, illetve jogkiterjesztés a keresztény erkölcsi elveken alapuló egynejtű házasság intézményét és az ebből származó család magasabb érdekeit nem sérti. Ugyanis bármennyire méltányos és megokolt a házasságonkívüli gyermekek jogállásának emelése, ennek a 10-15%-ot kitevő gyermekcsoportnak az érdekeit nem kezelhetjük egyoldalúan, a 85-90%-ot kitevő törvényes gyermekek jogos érdekeinek hátrányára és a társadalmi, valamint állami élet egyik alappilléreinek az egynejtű házasságon alapuló családnak erkölcsi kárára.

VI. A házasságon kívül született gyermekek szociális csoportosítása. Jogi és statisztikai szempontból a házasságon kívül született gyermekek a törvényesekkel szemben egységes csoportot alkotnak. Szociális szempontból azonban olyan különbségek tapasztalhatók, amelyeket a védelem módjának és irányainak megállapítása tekintetében figyelembe kell venni.

A házasságonkívüli gyermekeket szociális szempontból a következő kategóriákba sorozhatjuk:

1. a közös háztartásban, de nem törvényes házasságban élő szülők gyermekei;
 2. a nem együttélő, de hasonló társadalmi és műveltségi fokon lévő szülőknek tartós viszonyából származó gyermekek;
 3. azok a gyermekek, akiknek szülei egymással fölé- és alárendeltségi helyzetben, szolgálati viszonyban vannak (munkaadó és alkalmazott, főnök és beosztott);
 4. a futóviszonyból, rövid szerelmi kalandokból származó gyermekek,.
- Mindezek a kategóriák még alcsoportokba oszthatók abból a szempontból, hogy a vélelmezett természetes atyák más nővel házassági kötelékben vannak-e vagy nőtlenek, illetve özvegy emberek.

VII. A védelem eszközei. A védelemre irányuló tevékenység két főrésze oszlik. Az egyik: a törvénytelen születés jogi és erkölcsi hátrányainak utólagos megszüntetése, illetve enyhítése a gyermek törvényesítésének, vagy örökbefogadásának kezdeményezése és elősegítése által. A másik: a megbetegedések és a halandóság csökkentése a tartásdíjnak mielőbbi szakszerű biztosítása által, valamint a gyermekek ápolásának, gondviselésének szakszerű irányítása és ellenőrzése által.

Az első feladatcsoport, valamint a másik csoportnak az első része, természeténél fogva, a gyám és a gyámhatóság hatáskörébe tartozik. A másik feladatcsoport második része, amelyet a gyakorlat a személyi felügyelet megjelöléssel foglal össze, főként gyámi funkció.

Azonban mindezekre a feladatokra az a jellemző, hogy nehezebbek, mint a törvényes kiskorúak gyámjainak tennivalói és ellátásukhoz részben jogi, részben pedig szociális, valamint gyermekgondozási szakképzettségre van szükség.

A gyámsági törvény szerint a házasságon kívül született gyermek gyámja az anya, ha az nagykorú; ha az anya kiskorú, az árvaszék az anya kiskorúságának tartamára, a gyermek részére a férfi rokonok vagy a társadalom férfi tagjai sorából gyámot

rendel. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a nagykorú anyák époly járatlanok, mint a kiskorúak, a gyámi tisztségre pedig igen nehezen akad vállalkozó. Akik mégis ellátják a gyámságot, azok vagy közönyösek, vagy tájékozatlanok és így kötelességeiket megfelelően teljesíteni rendszerint nem tudják.

Ez a megfigyelés és a külföldi példák sikere még 1910-ben arra indította a székesfőváros árvaszékét, hogy a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb védelme érdekében, azokra a nagyszámban előforduló esetekre, amikor megfelelő egyéni gyám nincs, saját hatáskörében az ú. n. hivatásos gyámságot léptesse életbe. Ennek az intézménynek a lényege az, hogy egy személy a gyámi tisztet számos gyermek felett kellő szakképzettség mellett és hivatásszerűen látja el. Minthogy pedig egyetlen személy több száz vagy ezer gyermeknek minden ügyét saját maga nem intézheti, a munkamegosztás majdnem minden hivatásos gyámságnál úgy történik, hogy a jogi tennivalókat maga a hivatásos gyám végzi megfelelő képzettségű segédszeméllyel, míg a gyámoltak személyi gondozásának felügyeletét a gyám helyett szintén szakképzett védőnők látják el.

Magánjogunkban a törvényesítésnek két módja van. Az egyik: utólagos házasság útján, a másik: királyi, illetve kormányzói kegyelemmel.

Nagyon fontos, hogy a közigazgatási tisztviselők a gyámoknak, a gyámhatóságoknak, a gyermekvédelmi intézményeknek, a védőnőknek a törvényesítésre irányuló törekvését, amennyire erre mód van, támogassák és a szülőknek a netáni akadályok leküzdésében (okmányok beszerzése stb.) segítségére legyenek.

Az utólagos házassággal való törvényesítésnek három előfeltétele van. Az egyik az, hogy a szülők a gyermek születése után házasságot kössenek. A másik, hogy a természetes atya a gyermeket az anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak elismerje. A harmadik annak igazolása, hogy a szülők egyike sem volt a gyermek fogamzása idején más személlyel házassági kötelékben. Ha ugyanis a szülők egyike vagy mindkettő másnak házas társa volt, házasságon kívül nemzett gyermekük házasságtörésből született és ezért utólagos házassággal nem törvényesíthető.

Ha az utólagos házassággal való törvényesítésnek akadályja van, megkísérelhető a legfelsőbb kegyelemből való törvényesítés. A kegyelmi törvényesítés azonban, mint a neve is mutatja, általában csak kivételes esetekben, az államfő kegyelmi ténye folytán következhetik be. A kérelmet kegyelmi kérvény alakjában az árvaszéknel kell előterjeszteni. Az igazságügyminisztérium által kifejlesztett gyakorlat szerint ebben a kivételes esetben a kérés jegyzőkönyvbe foglalásának helye nincs. Az árvaszék nyilatkozik a kérelem felől, azt rendszerint pártolja és javaslatát az iratokkal együtt felterjeszti az igazságügyminiszterhez, aki, ha a kérelmet teljesíthetőnek találja, a kormányzónak a kegyelmi törvényesítés iránt előterjesztést tesz. A kegyelemmel való törvényesítés az atya halála után is kérhető, ha az atya a gyermeket előzően magáénak elismerte és beigazolható, hogy a törvényesítés komoly szándékában állott, de ebben súlyos betegsége, majd pedig halála akadályozta meg.

Nagyon sok esetben a törvényesítés mindkét alakjának jogi vagy ténybeli akadályai vannak s ilyenkor kiegészítésként az örökbefogadást szokták igénybevenni, amely a törvényes gyermekéhez hasonló, de azzal nem azonos jogi helyzetet biztosít az örökbefogadott gyermek részére. A magyar jogban az örökbefogadást azért is viszonylag gyakran veszik erre a célra igénybe, mert jogunk, szemben a külföldi jogrendszerekkel, alig fűz valami korlátozást az örökbefogadáshoz. A magyar jog szerint ugyanis minden önjogú személy örökbefogadhat, életkorára való tekintet nélkül; az is, akinek saját gyermekei

vannak. A férj feleségének, a feleség férjének tudta és hozzájárulása nélkül is köthet örökbefogadási szerződést. A feleség azonban, ha egyedül fogad örökbe, férjének hozzájárulása nélkül csak leánykori nevét ruházhatja át az örökbefogadottra. Ugyanez áll akkor is, ha özvegyasszony fogad örökbe. A természetes atyák saját vérszerinti gyermeküket is örökbefogadhatják, ezt a körülményt azonban a szerződés szövegébe nem lehet megemlíteni.

Ha sem törvényesítésre, sem örökbefogadásra nincs kilátás, intézkedni kell a tartás biztosítása iránt. Ez történhetik perenkívül, a gyámhatóság előtt létrejött egyezséggel, vagy a per során a bíróság előtt kötött egyezséggel, vagy tartási per útján. Az egyezséget elbírálás céljából az árvaszékhez be kell mutatni s ha az árvaszék azt a kiskorú gyermek érdekében megfelelőnek találja, gyámhatóságilag jóváhagyja.

A tartási pert megindíthatja a kirendelt gyám, de megindíthatja a kiskorú anyja is abban az esetben, ha a gyermeket ő maga tartja.

A pert annál a járásbíróságnál kell megindítani, amelynek területén a vélelmezett természetes apa lakik. A nagykorú anyák, mint t. és t. gyámok, vagy a gyermekeiket eltartó kiskorú anyák bárminő ügyvédet megbízhatnak a per vitelével. Ha azonban nekik ügyvédjük nincs, forduljanak bizalommal az árvaszékhez, vagy az Országos Stefánia Szövetség jogvédő irodájához, vagy az illetékes ügyvédi kamarához, amely utóbbi, az anyja igazolt szegénysége esetén, a per vitelére pártfogó ügyvédet rendel ki.

Az árvaszékek vagy a hivatásos gyám által megbízni szokott ügyvédek egyikéhez utalják az ügyet, vagy az árvaszéki ügyészt bizzák meg a pervitellel.

Ha a gyermek valamely állami gyermekmenhely kötelékébe tartozik, a gyermek-tartási pert a menhely rendszerint hivatalból indítja meg a természetes atya ellen, de csak akkor, ha az anyja ehhez hozzájárul s ha a gyermek gyámja a pert még meg nem indította volna. A menhely azonban csak a menhelyi gondozási díjak erejéig perelhet; ha ezenfelül tartásdíj illeti meg a gyermeket, mert azt a természetes atya anyagi helyzete indokolja, – a többletet a gyermek törvényes képviselője érvényesítheti.

A házasságon kívül született kiskorúak tartási igényének és a m. kir. állami gyermekmenhelyet illető gondozási díjnak biztosításáról a 210.200/1938. B. M. sz. rendelet intézkedik. Ez a körrendelet felhívta az árvaszékeket, hogy minden esetben midőn házasságonkívüli gyermek születéséről tudomást szereznek, a tartási igény biztosítását különös nyomatékkel szorgalmazzák. Evégből az anyát idézzék meg, vagy meghallgatásukról más alkalmas módon (községi elöljáróság, Országos Stefánia Szövetség védőintézete, a Zöld Keresztes egészségvédelmi szolgálat stb. útján) gondoskodjanak. Ha a kiskorú állami gyermekmenhely gondozásába kerül, mind az árvaszéknek, mind a gyámnak elsőrendű törvényes kötelessége annak biztosítása, hogy a kiskorút megillető tartásdíjból elsősorban az őt gondviselő menhely gondozási költsége egyenlítették ki. Ha az elhagyottságot megállapító véghatározat meghozatalakor a tartási per a természetes atya ellen még folyamatban van, ezt a körülményt a véghatározatban fel kell tüntetni és a perben hozott jogerős bírói ítéletet annak idején a véghatározatra hivatkozással közölni kell a menhellyel.

A házasságonkívüli gyermekek védelmének most ismertetett jogi természetű eszközei és módjai jelentős mértékben segítik elő a házasságonkívüli gyermekek ügyének, mint csecsemővédő problémának megoldását.

Az ismertetett védelmi eszközök igénybevételének mérlegelése során, figyelembe kell venni azt, hogy a szóbanlevő házasságon kívül született gyermek szociális szempont-

ból, melyik csoportba tartozik. Természetszerű, hogy a törvényesítés valamelyik módjának, vagy az örökbefogadásnak szorgalmazása akkor megokolt és biztat sikerrel, ha közös háztartásban élő, vagy nem együttélő, de hasonló társadalmi és műveltségi fokon lévő szülőknek tartós viszonyából származott gyermekekről van szó.

Ha azonban a szülők között nagy társadalmi különbség van, vagy a szülők szolgálati viszonyban vannak, vagy a gyermek futó viszonyból származott, az a helyes ha a tartási igénynek mielőbbi biztosítására törekszünk és e végből célszerű, ha az anyát az illetékes védőnő, vagy az árvaszék, vagy a szakképzett kirendelt gyám a szülés után a lehető legrövidebb időn belül mindazokra az adatokra nézve meghallgatja, amelyek a tartási per viteléhez szükségesek.

A házasságonkívüli gyermekek ügyének, mint csecsemővédő problémának minél eredményesebb megoldása szempontjából nem kevésbé lényeges a gyermekek ápolásának, gondviselésének szakszerű irányítása, felügyelete, ellenőrzése, amelyet az ország területének immár nagyrészen az Országos Stefánia Szövetség védőnői, valamint a Zöld Keresztes védőnők végeznek. Ezt a nagyszabású és kiváló eredményeket felmutató szociálhigiénés tevékenységet ebben az előadásban azért nem ismertetem, mert tudomásom szerint, a tanfolyam hallgatói az Országos Stefánia Szövetség igazgatója részéről a helyszínen igen kimerítő és szakszerű tájékoztatásban részesültek.

VII. A fejlődés iránya. Valószínűnek látszik, hogy a szociális gondolat további fejlődésével párhuzamosan fejlődni fog a házasságon kívül született gyermekek védelme és tovább fog javulni ennek a gyermekcsoportnak a jogi helyzete is.

Csecsemővédelmi szempontból természetesen az a kívánatos, hogy a szociálhigiénés védelmi szervezet, mind az Országos Stefánia Szövetség, mind a Zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat védőintézeteinek további gyors ütemű kiépítésével az egész országra mielőbb kiterjedjen. Ha a következő évtizedben sikerül biztosítani azt, hogy az egészségvédelmi szervezetbe az azt még nélkülöző községek is bekapcsolódnak, nagyon hamar el fogjuk érni a házasságonkívüli gyermekek még most is feltűnő Csecsemőhalálozásának jelentékeny csökkenését.

Kétségtelen az is, hogy a legintenzívebb szociálhigiénés védelem csak abban az esetben tud komoly eredményeket felmutatni, ha annak munkáját megfelelő jogi védelem támogatja. A mi jogrendszerünk szellemével ellenkeznek az, hogy a házasságonkívüli gyermekeket régi francia mintára, a haza gyermekeinek tekintsük és eltartásukat teljesen az államra hárítsuk. E helyett arra van szükség, hogy minél erőteljesebben lehessen biztosítani ezeknek a gyermekeknek emberséges szinten való eltartását és nevelését természetes atyjuk terhére. E végből kívánatos, hogy a hivatásos gyámság intézményét ne csupán egyes árvaszékek szerény gyakorlata alakjában, hanem megfelelő törvényi szabályozás útján illesszük bele jogrendszerünkbe. Nem vitás ugyanis, hogy a házasságonkívüli gyermekek tartásdíjának kellő szinten történő eredményes biztosítása a rendszerint tájékozatlan és közönyös egyéni gyámok szervezetlen tevékenységével el nem érhető.

A jogfejlődés során, anélkül, hogy túlságosan radikális reformok útjára lépnénk, javítani kell még a házasságonkívüli gyermekek jogi és társadalmi helyzetén. Ezt a célt szolgálná az a jogszabálmódosítás, amely a Magánjogi Törvénykönyv javaslata 192. §-ának megfelelően, lehetővé tenné az utóházassággal való törvényesítést az olyan gyermek számára is, aki házasságtörésből született.

Kívánatos továbbá a Magánjogi Törvénykönyv 220. §. mintájára, az ilyen gyer-

mekek örökbefogadását megkönnyíteni azzal, hogy a törvényes öröklési jognak az örökbefogadott részére való biztosítása ne legyen kötelező.

Meg kellene könnyíteni azt is, hogy a házasságonkívüli gyermek az anyja férjének családi nevét kapja, ha a férj családi nevét közokiratba foglalt nyilatkozattal az igazságügy-miniszter jóváhagyásával a gyermekre átruházza.

Az iskolába járó házasságonkívüli gyermekek lelki nyugalmát gyakran megzavarja az a körülmény, ha a törvénytelen születésüket feltűntető anyakönyvi kivonatról közvetlenül vagy közvetve tudomást szereznek. Ezért nagyon méltányos lenne jogszabállyal biztosítani azt, hogy az anyakönyvvezető, a törvényes képviselő kérelmére, az örökbefogadott gyermekről, valamint az előbb említett névátruházás esetén, kizáróan óvodai és iskolai beiratás céljából köteles legyen olyan kivonatos születési értesítőt kiállítani, amelyben csupán a születés helye, ideje, a gyermek vallása, keresztnéve és az örökbefogadással, illetve névátruházással szerzett családneve van feltüntetve.

Végeérhetetlen vitákat lehetne folytatni a tekintetben, hogy a házasságonkívüli gyermekek védelmének mi legyen a határa és az iránya. Az erre vonatkozó jogpolitikai álláspontok között nagy eltérések lehetnek a szerint, hogy mi az illetőknek ebben a kérdésben az erkölcsi, a társadalmi és az eugenikai felfogása.

Én már előadásom folyamán kifejezést adtam annak a véleményemnek, hogy minden méltányossági és igazságossági érzésem mellett sem tartom lehetségesnek a házasságonkívüli gyermekeknek a törvényes gyermekkel való teljes egyenjogúsítását és hogy a házasságonkívüli gyermekek jogi helyzetének javításában csak addig a határig mehetünk el, amíg az egynejtűségen alapuló család nemzetfenntartó nagy erkölcsi értékeit nem veszélyeztetjük.

Vannak túlzó társadalmpolitikusok és eugenikusok, akik annak a rideg álláspontnak a hívei, amelyet modern Taigetos-elméletnek nevezhetünk. Eszerint a házasságonkívüli gyermekeket, mint társadalmi és erkölcsi szempontból általában kevésbé értékes gyermekcsoportot, sőt egyesek szerint, mint a nemzet tehertételét nem helyes védelemben részesíteni, hanem inkább magára kell hagyni, hogy minél több pusztuljon el belőle. Ez az álláspont azonban nem felel meg sem a keresztény jogi és erkölcsi felfogásnak, sem a tárgyilagos társadalmi értékítéletnek s ezért magam is azokhoz csatlakozom, akik ezt a rideg felfogást helytelenítik. Minden jogpolitikai és társadalomszervező tényezőnek arra kell törekednie, hogy a vallások szilárd alapjára helyezett erkölcsi felfogást a nemzet legszélesebb rétegeiben erősítse, ezzel a házasságonkívüli együttéléseket a házasságonkívüli viszonyokat, a büntetőjogi és magánjogi csábítások eseteit a lehetőség szerint csökkentse, amivel párhuzamosan veszíteni fog jelentőségéből a házasságon kívül született gyermekek problémája is.